

Tracking Trajectory

פרשת נח תשפ"ז

1

בשם-כי

¹⁸ The sons of Noah who came out of the Ark were Shem, Ham, and Japheth — Ham being the father of Canaan. ¹⁹ These three were the sons of Noah, and from these the whole world was spread out.

²⁰ Noah, the man of the earth, debased himself and planted a vineyard. ²¹ He drank of the wine and became drunk, and he uncovered himself within his tent. ²² Ham, the father of Canaan, saw

3

נצח נח

Another observation in connection with Noah's title:

R' Berechyah said: In the following regard, we find that Moses was more beloved than Noah: Noah, after having been called a righteous man (above, 6:9), was called a man of the earth.^[49] However, Moses, after having been called an Egyptian man (Exodus 2:19), was called the man of God (Deuteronomy 33:1).^[50]

4

R' Franklin Point-2-

A STRIKING TRANSFORMATION TAKES PLACE IN Noah's life as the *parashah* progresses. In the opening *pasuk* of the *parashah*, Noah is described as *ish tzaddik, tamim hayah bedorosav*. Noah is a thoroughly righteous man, perfect in his generation. At the end of the recounting of the story of the Flood we find Noah described as *ish ha'adamah*, a man of the earth. The *Midrash* contrasts Noah's transformation with that of Moshe Rabbeinu. When Moshe arrived in Midyan, Yisro's daughter referred to him as *ish Mitzri*, an Egyptian man (Shemos 2:19). Toward the very end of Moshe's life, the Torah confers upon him the loftiest of titles: *ish HaElokim*, a man of God (Devarim 33:1).

* This *Midrash* describes succinctly the great challenge every individual faces. We can have a life of spiritual growth. Each and every one of us can make the transition from *ish Mitzri* to *ish HaElokim*. But we can also travel the opposite path. We can descend, as Noah did, from the exalted title "*ish tzaddik*" to the less-than-complimentary "*ish ha'adamah*."

ישיב נח

"עשה עצמו חולין, שהיה לו לעסוק בחילה בנטיעה אחרת." (רש"י)

6

יש מקום לתמוה, אומר מרן הגרא"מ שך זצ"ל בספרו "מראש אמנה", כיצד ייתכן שצדיק תמים כזה, יכשל ויתחלל עד שהתורה מכנה אותו "איש האדמה"? קושיה זו מתחזקת לאור העובדה שנטיעת הכרם נעשתה מיד אחרי צאת נח מהתיבה. והרי בתיבה אירעו לו ניסי ניסים, בהאכילו את כל חיות הטרף מבלי לחינוק. יש להניח שניסים אלה חיזקו את אמונתו והעלוהו בדרגת צידקותו. אם כן איך אפשר להבין נפילה שכזו?

* האמת היא, שאין כאן כל קושיה. אלא אדרבה, התורה מאירה לנו בזה הארה גדולה וחשובה, שכן למדנו כאן כמה נפלאה ומופלאה היא מורכבותו של האדם! ככל שנעמיק ונתבונן בנקודה נפלאה זו, יתגלה לעינינו פרק נוסף בגדולת הבורא יתברך. הקבי"ה הרכיב את נפש האדם בכוחות מנוגדים וסותרים זה את זה. צריכים אנן לדעת שאדם גדול יכול להיות בעת ובעונה אחת גם אדם קטן ושפל! התורה מעידה כי יוצר האדם ברא אותו עם כוחות נפש אדירים. מצד אחד הוא יכול לנצל לעלייה במעלות גדולות וחשובות, ועם זאת יכולים כוחות האדם גם להסיטו בנקל מדרכו ולהפילו מכל מדרגה עליונה.

* יש כאן מוסר השכל עבורנו. הרי אם נח, שהתורה עצמה מעידה עליו שהיה צדיק תמים, היה מסוגל למעוד אחרי שנה של ראיית ניסים תמידית, קל וחומר אנו, שצידקותנו ואמונתנו רחוקים מרחק רב ממדרגתו. ועורנו ה' ללכת בדרך הישרה!

2

Artscroll-Chenash

20. *Noah ... debased himself*. The translation follows *Rashi*. Noah debased himself by craving wine so much that he planted a vineyard before any other trees. Other commentators render this phrase as *Noah began*: Noah was the first one to plant vineyards rather than individual grapevines, so great was his craving for wine. Accordingly, this phrase introduces the ensuing episode.

(The man of the earth. The word *איש* implies mastery; Noah was the "master" because the earth had been saved thanks to him (*Rashi*). Alternatively, Noah is associated with the earth because he was skilled at working it (*Ibn Ezra*), or because he devoted himself to cultivating the earth, rather than to building cities (*Ramban*).

והלבו

פרשת נח

שאר חס"י

הלקה

בפרשתנו רואים שקודם המבול היה נח 'איש צדיק', ואחר המבול נאמר (ט, כ) 'איש האדמה', ואמרנו חז"ל (ב"ר ל, ג) שחצי משה רבינו מנח, שצמחה רבינו נאמר בתחילה (שמות ג, ט) 'איש מזרי' ואח"כ נאמר עליו (דברים לג, ה) 'איש האלקים', וזנח להיפך, והדבר צריך ביאור איך יתכן להיות מאיש צדיק לאיש האדמה. אך האמת כי האדם כלול משניהם, כמו שאמרנו חז"ל (מנחותא פרק טו ד) שאדם הוא מלשון אדמה, שהרי נוצר מאדמה כד' (בראשית ג, ו) 'ויניח ה' אף האדם עפר מן האדמה', אבל יש בו גם כח הנשמה, כמו שכתוב (שם) 'ויפח בנפשו נשמת חיים', ועל ידי זה יכול להיות אדם מלשון (ישע' יד, יד) 'אדמה לעליון' (של"ה הק' הקדמה חולות אדם סוף אות כ"ג), כמו שדרשו חז"ל (שנה קלג, ג) מה הוא וכו' אף אדם אכזרי, שצריך ואפשר להיות דבוק במדותיו, ולקיים 'ולדבקה בו' (דברים יא, כג), ולאו ב' כוחות הם סותרים זה לזה, כד' אחר וקדם 'לרעיו', שהוא מלשון כרות זו לזו (שפ"א חוריע חרי"ו), ושניהם נמשכים באדם יחד, גם 'איש

צדיק' מלד הנשמה הק' שהיא חלק חלקי ממשל, וגם 'איש האדמה' מלד הגוף שהוא עפר מן האדמה, ועבודת האדם הוא לראות שיהיו יחד הגוף עם הנשמה, שהגוף יכניע את עצמו, והנשמה יהי הצעלים על הגוף ואז יכולים להיות יחד.

7

18-27. The intoxication and shame of Noah. The Torah records a shameful event through which Noah was humiliated and which resulted in the blessings and curse that influence the trend of history to this very day. It demonstrates that even the greatest people can become degraded if they

lose control of themselves, and it shows, through the different reactions of his sons and grandson, that crisis brings out the true character of people. Thus, it is a powerful lesson in history and morality.

ויחל נח איש האדמה ויטע כרם - עשה עצמו חולין

פירש"י "עשה עצמו חולין שהיה לו לעסוק בנטיעה אחרת", ומבואר בדבריו דלא היתה התביעה על עצם נטיעת הכרם אלא על שהתחיל ישובו של עולם בנטיעת כרם, וצ"ב בתוכן הדברים למה נחשב מחמת זה שנתחלל ועשה חולין.

בשכרות היין איבד נח מעלתו להיות על ידו תיקון האדם ולקבל את התורה

ובהמשך "וישת מן היין וישכר" (ט. כא), והנה לא מצאנו בתורה תביעה על שנשתכר בין אלא על הנטיעה עצמה, אמנם יעויין ברמח"ל בספר אדיר כמורם בהקדמה על האידרא שכתב שהקב"ה רצה להביא את תיקון האדם לאחר י דורות ע"י נח, אבל לא נתקן ע"י נח כי חטא ב"ן, ואז הוצרך להיות תיקון האדם עשרה דורות אח"כ ע"י אברהם, ומבואר שבחטא שנשתכר בין איבד נח את מעלתו להיות האדם המתוקן שבבריא, וכן מצאנו בפיט ביוצרות בהג השבועות שבתחילה היתה צריכה התורה להינתן לאדמ"ר ולאחר שחטא אמרה התורה "לא חפצתי בו כי מרי הוא", ואח"כ היתה התורה צריכה להמסר לנח, ולאחר שנשתכר אמרה התורה "יום אשר נשתכר נפרדה תאוותיו ונמתי לצורי לא אחפון קרבתו", וצ"ב חומר הענין של שכרותו של נח שמחמתה איבד את מדרגתו ומעלתו ולא רצתה התורה להדבק בו.

שורש חטאו של נח בחטא אדמ"ר

ומצאנו בסנהדרין (ט. א) את השייכות בין שכרותו של נח וחטא אדמ"ר, דאיתא שם "א"ל הקב"ה לנח, נח לא היה לך ללמוד מאדמ"ר שלא גרם לו אלא יין כמ"ד אותו א"ל שאל ממנו אדמ"ר גפן היין, ומבואר בגמ' שבשורש החטא היה שייכות בין חטאו של אדמ"ר ושכרותו של נח, והיתה תביעה לנח על שלא למד מאדמ"ר של להכשל בחטא היין.

9 מסילות בלבנם R. Eisenberger

וישת מן היין

מובן אפוא מה שבשתיית היין נתכוין נח איש צדיק לחזור על הדברים, להכנס למקום שנכנס אדם הראשון, ולהצליח במעשיו להביא לימות התיקון, ואמר: אדם הראשון נכנס ונכשל, ואני אכנס ולא אכשל.

אך לא עלתה בידו במקום לעלות ולהעלות אתו את כל הבריא הגשמית, להיות הכל בדרגת חולין שנעשו על טהרת הקודש, הוא "עשה עצמו חולין", ויחל נח איש האדמה.

וממשיך הכתוב לתאר שני דברים המעידים על כשלוננו: (א) ויטע כרם, אם כוונתו שלימה לאכול מפרי הגפן ולשבוט משוב קדושתה די לו בגפן אחת, לשם מה הוא מתעסק בנטיעת כרם שלם? (ב) וישת מן היין וישכר, לא נזהר בעצמו שלא לשתות יתר על המדה, עד שבא לכלל שכרות ונדמה כגבר עברו יין, כמו אדם הראשון בשעתו אף הוא הנאת היין כבשתו. ואם זה קורה בעת שרוצה לפעול שינוי בבריא, להגביר הרוחניות על הגשמיות, נמצא תחלת דרכו נועד למכשול ולפוקה.

שפתי חיים

11 כל עוד שהיה בתוך התיבה עסק בבנינו של עולם לתיקון העולם בבחינת עולם חסד יבנה, וכשיצא מהתיבה נטע כרם, וכמ"כ הרקאנטי "נח שהוא איש האדמה, האדומה ממדת הדין נטע כרם והלך לתור ולבקש ענייני הכרם ההוא ולהבחין בין טוב והרע שבו", רצה להוציא את הטוב, את המעלה שיש בפנימיות - ביין, ולזרוק את הקליפה - חיצוניות שהיא הרע, כוונתו היתה לקדש את עניני עוה"ז ע"י נטיעת הכרם, שאמנם יש בה מעלה גדולה, היין קובעת ברכה לעצמו, יין

נח היה צריך ללמוד מאדמ"ר את גודל הסכנה בכניסה לנסיון

אמנם לא היה מודע לסכנות הגדולות הטמונות בנטיעת הכרם, היה עליו לפחד מהנסיון שיש בה קליפה שיש להזהר ממנה, "בוה הכרם מעטים היו שנכנסו בשלום ויצאו בשלום". זהו מה שארז"ל "היה לך ללמוד מאדם הראשון שלא גרם לו אלא יין", הגפן הזו שהגיע מגן עדן היתה צריכה להזכיר לו את חטא אדמ"ר, את גודל הסכנה בכניסה לנסיון, ההתעסקות עם החיצוניות ללא פנימיות.

את שורש חטאו של נח הגדירו חז"ל "ויחל נח" - עשה עצמו חולין, ע"י שנזדרז בנטיעת הכרם בלא לפחד מהסכנות שבדבר, ע"י הכניס עצמו לחולין, כלומר, במקום להפוך את עוה"ז לקדושה הוציאו לחולין, היה צריך להסס ולפחד מלגשת לדבר זה. וע"ז אמרו חז"ל מעטים נכנסו בשלום ויצאו בשלום בעבודת הבחירה להיכנס לתוך הרע ולברור ממנו הטוב, וע"ז שהכניס את עצמו לנסיון ירד עוד יותר, עד שנשתכר ונתגלה קלונו.

נח נקרא מפי ה' "איש צדיק", "איש" כלומר זהו תוכן מהותו - 'צדיק', אמנם התדרדר ממדרגתו עד להיותו "איש האדמה", מלבד מדרגתו שוכה לתואר 'איש צדיק', גם כל ימי שהותו בתוך התיבה התעסק בעבודת חסד מופלאה במסירות, בבחינת סוד מרע ועשה טוב, לצורך קיום העולם, ומכח מדרגתו הרשה לעצמו להעזי להכנס לנסיון, לנטוע גפן לשם קיום ותועלת העולם, ע"י שהיה סבור שלפי גודל מדרגתו בכוחו לקדש את עוה"ז לש"ש, ע"י כך הכניס את עצמו לבטחון עצמי מופרז, שזה גרם לנפילה עד להיותו "איש האדמה".

לעומת זאת משה רבינו הנקרא בתחילה "איש מצרי" גדל כחצרו של פרעה עם גינוני מלכות, במידת מה החיצונית של "איש מצרי" השפיעה משהו על הפנים, נבדמה לנאמר אצל יוסף "איש עברי" אחרי הרבה שנים עדיין נשאר בחיצוניותו 'עברי' שהיא גם השפיעה על פנימיותו. אמנם הא גופא הביא את משה לדעת את גודל הסכנה העומדת לפניו, עד שברח ממצרים בידעו את גודל הסכנה של הסביבה הרעה, הלך אחר האלוקים המדברה ונעשה רועה צאן, ושם זכה לגילוי שכנינה. מתוך ידיעת גודל הסכנה שמר עצמו מכל משמר עד שזכה להתעלות למדרגה של "איש האלוקים".

14 Arise; Arise

"V'lo l'yedei nisayon — And not into the power of a test."
We not only want to avoid coming to the path of error, but we also want to avoid the temptations that may take us there in the first place.²⁸⁹ We all face challenges throughout our day. We find ourselves struggling in one way or another in familiar and unfamiliar circumstances. Here, we ask Hashem for the fortitude to overcome these *nisyonos*, these tempting provocations. Although we all possess an innate sense of truth, we need Divine help to activate our inner tenacity and successfully navigate our struggles.²⁹⁰

אמנם נח לא נאסר בנטיעת הכרם כמו אדמ"ר, חטאו היה בדבר המותר לו, מ"מ בבחינה מסוימת חטאו היה בדומה לחטא אדמ"ר, ע"י שהרשה לעצמו להכנס לנסיון לצורך עבודת ה'.

But there is an obvious question here. Noah's agrarian career did not begin after he exited the *teivah*. In fact, Rashi in *Parashas Bereishis* (6:29) tells us that Noah earned his name, which means "to ease," by introducing innovations that made the agriculture industry much easier. If Noah's occupation was the same before and after the *Mabul* (Flood), why was he referred to as *ish tzaddik* prior to the *Mabul* and *ish ha'adamah* after the *Mabul*?

Two *Midrashim* explain Noah's decline in prominence, and although the two *Midrashim* seem to take different approaches, the message we derive from them is one and the same.

One *Midrash* notes the unusual word used to describe Noah planting the vineyard. *Vayachel Noah* — Noah debased himself. How did he debase himself? By planting a vineyard first, explains the *Midrash*.

When Noah left the *teivah*, he was supposed to replenish all the crops that had been destroyed by the *Mabul*. In fact, he took samplings of all the crops into the *teivah* with him for the express purpose of replanting after the *Mabul*.

✱ By choosing to plant a vineyard first, however, Noah showed that producing wine took priority over any other pursuit. This first misstep set off a spiral of descent; before long he became drunk and shamed himself.

✎ A different *Midrash* tells us that Noah was one of three men (Kayin and Uziyahu were the others) who became so obsessed with the land, that the land eventually caused their spiritual downfall. The *Midrash* then explains that after Noah left the *teivah*, agriculture became his primary focus in life. Whereas earlier he was primarily a *tzaddik*, whose occupation happened to be in agriculture, he now pictured himself as a farmer.

✎ These two *Midrashim* lead us to the same conclusion. Whether or not we are conscious of it, certain actions we do and choices we make distinguish us as human beings. They

expose the inner core of our personalities, after all the externals are stripped away.

✱ One way to define a person is by viewing his priorities. Noah evidenced that his priority was to produce wine thereby classifying himself as an *ish ha'adamah*. Priorities are a clear image of who you are; they declare your innermost feelings to the world.

✎ If you want to know if a person is primarily involved in spiritual pursuits or worldly pursuits, all you have to do is observe what comes first in his life. When he wakes up in the morning, does he rush to check his email, or does he rush to shul to *daven*? Which envelope does he open first? The envelope that contains his child's report card, or the one that holds the latest report on his stock portfolio?

✎ Perhaps even more revealing than priorities is the way people describe themselves. Noah was always involved in agriculture, but his self-perception changed after the *Mabul*. Before the *Mabul* he considered himself an *oved Hashem*, who worked the fields to support his family. After the *Mabul*, he began to think of himself as a farmer. He began to define himself by his profession.

ותאר מעלתו של האדם נקבע לפי ראשית מצעדו של האדם

ובמזד"ר מצינו "חביב משה מנח, נח משנקרא איש צדיק נקרא איש האדמה, אבל משה משנקרא איש מצרי נקרא איש האלוקים", והדברים צ"ב, ונראה דכוונת המדרש שבא להדגיש שתואר מעלתו של האדם נקבע לפי הכיוון והדרך שהוא בוחר בה, ומשה רבינו בתחילת דרכו נקרא איש מצרי שזה היה תוארו בזמן זה, אמנם נתעלה להיות איש האלוקים שכן הכיוון והדרך של חייו היה לתקן את עצמו ולזכר את גופו ובזה נתעלה למדרגה הגבוהה והעליונה ביותר שזכה לה בשר ודם שנעשה תוארו איש האלוקים, אבל נח אף שכבר נתרומם תארו להיות לאיש צדיק תמים, מי"מ במה שנטע כרם העמיד את עצמו בדרך של ביקוש לתאוות העוה"ז, ובזה הפסיד תוארו ומעלתו ומאיש צדיק תמים נעשה לאיש האדמה.

ושמעתי משמו של הסבא מסלבדוקא זי"ע"א שהיה מביא שמצינו בתרומת הדשן שהיא בעלות השחר ובשחיטת תמיד של שחר שהיא קודם שתעלה החמה שהוא נחשב עבודת הבוקר אע"פ שעדיין יש חשיכה, ואלו לגבי תמיד של בין הערבים שהוא חצי שעה לאחר חצות היום משיטו צללי ערב הוא נקרא ערב אע"פ שהשמש מאירה בתוקפה, והוא משום דמה שקובע את מהות הדבר הוא הכיוון שהוא נמצא ובעלות השחר אע"פ שעדיין חושך הכיוון הוא הארת השמש ולכן הוא נקרא בוקר ומשיטו צללי ערב אע"פ שהוא אור כיון שהכיוון הוא להחשיר הוא כבר נקרא ערב.

ולפי"ז מובאר הענין שנחשב שנת נתחלל בנטיעת הכרם כיון שהיה לו לעסוק בנטיעה אחרת, כיון שבמה שהתחיל הראה את הכיוון והדרך במה שנחשב אצלו יותר, ואף שבודאי צריך גם כרם מי"מ במה שהתחיל ישוב העולם בכרם הראה שהכיוון והדרך הם להנאות העוה"ז, ובזה ירד ממדרגתו ונעשה חולין ומאיש צדיק נעשה איש האדמה, וזהו הענין שאמרו חז"ל שמאיש צדיק נעשה איש האדמה כיון שהעמיד עצמו בדרך חולין של חיי האדמה.

19

This misconception is commonplace in today's day and age. There is nothing wrong with going out and making a living. But do you think of yourself as doctor first, or as a *frum Jew*? If you had to characterize yourself in one word, would you choose "accountant" or "Yid"?

One of the more memorable parts of the Yom Kippur *davening* is the reading of *Sefer Yonah* at *Minchah*. We read that the Tarshish-bound ship that Yonah had boarded was being lashed by a storm, and the ship was on the verge of breaking apart. The passengers and crew cast lots to ascertain who was responsible for their predicament. When the lots singled out Yonah as the culprit, they asked him, "What is your trade? And from where do you come? What is your land? And from what people are you?"

Yonah's reply seems to answer only some of their questions: "I am a Hebrew (Jew), and I fear Hashem."

Truthfully, however, Yonah's response answered all the questions of his fellow passengers. The people on the boat wanted Yonah to define himself, to describe who he was — and so he did. In fact, his answer should penetrate deep into our hearts, until we likewise respond to similar questions with the same words. Who are we? We are Jews, and we fear Hashem.

With the numerous distractions of the complex world we live in, the means to rise to our challenge — to choose Moshe's path over Noah's path — is to define ourselves. This requires us to make sure our priorities are in order, and to make sure that we are clearly aware of who we are, first and foremost.

ט' כ'. ויחל נח איש האדמה ויטע כרם.

פירש"י: עשה עצמו חולין שהיה לו לעסוק בתחלה בנטיעה אחרת.

ולכאורה זה פלא איזו תביעה היא זאת על נח, הלא באמת היה צריך ליטע כרם. כי הרי רק יין מתנסד על גבי המזבח בקרבן נסכים, ועדיף מנטיעה אחרת של יחור תאנה, כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה?

ונראה בזה, כי ירדה התורה לסוף דעתו של נח, כי סבת זריזותו בנטיעת כרם היתה גם מפני היותו להוט אחר היין, ואם אמנם אחר כל התלאה ועמל אשר מצאו בהיותו בתיבה, וכמו שדרשו חז"ל על הכתוב וישאר אך נח: גונח וכוהה דם מטורח הבהמות והחיות (רש"י ז-כג), והיה זקוק לחזק כוחותיו ביין, כי מסעיד סעיד, ויין ישמח לבב אנוש, אבל התביעה היתה שהפעולה הראשונה לשוב העולם, היתה צריכה להיות נקיה מכל נגיעה עצמית, כי חשיבות יתירה נודעת לה למעשה יסוד בתחלה. וכיון שהתחלה היתה בלי טהרת המחשבה הדרושה, זה גרם לקלקול ובזיון בסופו, ואף שדרשו חז"ל שבמעשה זה שררה ברכה, שבו ביום נטע ובו ביום שתה, אבל גם החסרון הטביע השפעה מיוחדת, והקלקול היה גם כן גדול, והלמוד מזה עד כמה צריך האדם להשתדל, שתחלת היסוד בענין חדש יהיה בקדושה ובמעלת הנפש.

21

משה

פרשת נח

אח"כ

קצ

כאן הוא אומר את היסוד הידוע: בכל אילן תלויה צמיחתו בשרשו - אם השורש טוב האילן יכול להיות אח"כ פרי הילולים, אם השורש שלו אינו טוב כל האילן יכול להיות רקוב. כל תכלית נמשכת אחר ההתחלה, אם ההתחלה רעועה כל הבנין שנבנה עליה יהיה רעוע, אם תחילת היצירה אצל נח היתה מחשבה של כרם - חוסר זהירות בדבר שאפשר לו לבא לידי מכשול וכאשר אכן רואים, שנכשל בזה והשתכר, כל חוסר מחשבה מאיזה טעות שתהיה גורמת לכל הבנין שאחרי זמן רקוב, ומכיון שכן אף בלי להסתכל על תוצאות אלא מיד כשהוא נוטע את הכרם כבר רואים "האיש האדמה" - מזה לא יוכל לצמוח דבר טוב⁷⁸.

22 עמק הפרשה * הנטיעה הראשונה

מוט מן הקלקול בהתחלה יסבב הרבה מומנו בסוף

כדי להבין את ענין תחילת הבריאה אחר המבול, את הכח שיש באדם בתחילת היום, נקדים בדברי הספרנו:

ויחל נח. התחיל בפועל בלתי נאות ולכן נמשכו מזה מעשים אשר לא יעשו כי אמנם מעט מן הקלקול בהתחלה יסבב הרבה מומנו בסוף כמו שיקרה בחכמי מהטעות בהתחלה. וזה בעצמו הורה כאמרו ויחל העם לזנות.

(ספרנו בראשית ט, כ)

23

ההתחלה מורה על כל ההמשך, אם בהתחלה יש קלקול אפילו רק ביותר, ישפיע ההדרגה רבות על הסוף, ולכן כשנח אחר המבול בחר לעצמו ליטע כרם, דבר שיוכל להביא את האדם לשכרות, ירד כבר בדרגה מאיש האלוקים לאיש האדמה, ולא עוד אלא כפי שכתב הספרנו שבמעשיו אלו הרי הוא כאמרו "ויחל העם לזנות".

לפיכך אמר רבי דוסא בן הרכינס כשאדם ישן כבר בתחילת היום - שינה של שחרית, שינה זו מוציאה את האדם מן העולם, כי מעט מן הקלקול בהתחלה יסבב הרבה מומנו בסוף, אי אפשר להתחיל את היום בשינה.

ונראה להוסיף, כי בהתחלה מונח כח סגולי מיוחד שהאדם יכול להביא את עצמו לידי התעוררות פנימית בעלת תוקף חזק ביותר, לקבל קבלות להחליט החלטות, להתנהג כראוי, לפי שזמן הראשית מצד עצמו הוא זמן מסוגל, כמו שראש השנה שהוא ראשית השנה בה נקבע כל מהלך השנה של האדם, וכפי שכבר כתבו מקדמונים שאם אדם נעור בראש השנה, כך כל השנה תהיה בהתעוררות אצלו, וחס ושלום ההיפך.

וידועים דברי הרב דסלר זצ"ל שאין המועדים והזמנים עוברים על האדם, אלא האדם עובר בתוך הזמן, שהרי זמן היא מציאות קיימת המסוגלת מאוד להתעלות, ואם עובר הזמן והאדם לא לקח עמו מסוגלת הזמן - הפסיד.

25

כל יום הוא בבחינת ראשית

אחד המפריעים לאדם להתרומם, להשתנות ולהתחדש הוא "כח ההרגל" כמבואר, אך כשנעמיק בדבר נמצא שיש מדה אחת שביותר מביאה את האדם לכך, והוא כשאדם אומר לעצמו: איך אני יצליח, מה אני כבר שווה, הרי ישנם עוד דברים בהם אני גם לא יוצלח, אין בכוחות נפשי להתמודד, ועוד ועוד... כבר בתחילה נמצא הוא בדרכון נפש, המוריד ממנו כל זיק של תקוה להצלחה...

לזאת אמר הקב"ה: ראה אנוכי נתן לפניכם - היום!!!

מבאר הגר"א כי על האדם לידע שבכל יום הוא כריה חדשה, וציווי זה ניתן היום מחדש, "נותן" בלשון הווה, וכפי שפתח השולחן ערוך את דבריו (ש"ע אורח חיים א, א, יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו, "שיהא הוא מעורר השחר").

שיהא הוא מעורר השחר - האדם עצמו הוא מביא את ההתחדשות, הוא מחליט על כח הראשית, ופנימו לא ליטול עמו את הלשעבר, המפריע לו להחליט מתי היא הראשית, הקב"ה נתן לפניכם "היום", להתחדש, להתרענן, ולהצמיח בו נטיעה של טוב אחרית דבר - מראשיתו.

26

הזורעים בדמעה ברניה יקצורו
שמאחרי מפעלו של ר' חייא, כי בכדי להנחיל תורה לילדי ישראל לא די בעצם הלימוד, אלא מי שחפץ שתהא תורה תלמודית בישראל, ושלא תהא משתכחת מהם, מלבד התעסקותו בעצם הרבצת התורה, עליו עוד להשגיח בתשומת לב מרובה, שכל האמצעים כולם, יהיו עשויים מראשיתם במחשבת קודש ובכוונה תמימה זו, להרבות תורה ולמונע שכחתה.

ולכך הורו לנו בציור נפלא זה, עד היכן יש לחוש, וממתי יש כבר להזהר, לא רק משעת כתיבת המגילה, אלא גם על צידת הצביים והכנת היריעות שעליהם יכתבו את המגילות יש להשגיח, שתהיה בהם הכוונה הזו של הרבצת תורה בקדושה לילדי ישראל, ואף בזה לא די, אלא גם עשיית הרשתות בהם יצודו הצביים, צריכה להיות בכוונה הראויה, ויש עוד לחוש אף לפנים מזה כמבואר. ומכאן נדע, כמה עמוקה היא ראשית זו, שכל שינוי שיעשה בה לטובה או חלילה להיפך, ולו במחשבה קלה בלבד, עשוי להיבחן בתולדותיה הרחוקים ממנה מרחק רב. וכדברים הללו כתב המהרש"א (תולדות אבות שם): "שכל מעשה הזה לתורה הוא בתחלה לשם שמנים, ולא היה בו שום שתוף ד"א וכוונה אחרת שלא לשם שמנים, כי אלו קנה בהמה לעורה היה בו מצד המוכר שיתוף ד"א, אבל מתחלת גידול הכתנא היה לשם תורה ולמצוה".

27

ככל שהאדם מכין עצמו לדבר שבקדושה כך חל עליו יותר ההכשר לזה

יסוד שיטתו הקדושה של ר' חייא, גילה רבינו הנצי"ב זצ"ל (העמק דבר יתרו יט ב), נעוצה בדברי הפסוק (שם): "ויטעו מרפידים ויבאו מדבר סיני וגו'". עליו הורו חז"ל (פסיקתא וסורתא שמות יט ב) שללמדנו בא, שאם נאמר כן, הרי יש לתמוה מפני מה כתבה התורה היכן היו חוננים באותה שעה שיצאו ללכת למדבר סיני, והרי דבר זה ידוע הוא כבר, אלא שלהיקש בא הפסוק, ללמדנו שכשם שביאתם לסיני היתה בתשובה על מנת לקבל את התורה, כך גם יציאתם לדרך מרפידים, היתה באופן זה עצמו, מתוך תשובה ומתוך כוונה לקבל את התורה.

אלא, ממשיך הנצי"ב להקשות, שהן גם עתה אחר שהודיענו חז"ל כל זאת, אין אנו יודעים מה צורך יש בהיקש זה, ומה בא הוא ללמדנו. ועל כך תירץ: אלא מכאן יש ללמוד, שכל דבר שבקדושה מה שהאדם מכין עצמו יותר לזה חל עליו יותר ההכשר לזה וכו', ולמד ר' חייא ממקרא זה שהתחילו להכין עצמם לקבלת התורה מתחילת הנטיעה מרפידים, כדי שיהיו מוכשרים יותר למעמד הנבחר לזה.

Alternatively, R' Aharon Kotler (Mishnas R' Aharon, Vol. 1, pp. 169-170, 174-175) sees this Midrash as an affirmation of the principle that one can never stagnate in the service of God. There are only two possibilities: to actively grow, advancing from level to spiritual level, or to fall back and lose one's prior attainments. According to the Vilna Gaon, this is the subject of a verse in Proverbs (15:24 with Beur HaGra): *The path of life for the intelligent points upward, so as to avoid [falling into] the grave below.*

It was here that Noah stumbled. For a righteous man of such great accomplishments, his regrettable choice of planting a vineyard was a step in the wrong direction. Undoubtedly he was thinking of the many benefits wine brings to the body, mind, and soul, as well as of the important role it plays in the sacrificial service. But there was also an admixture of physical desire, enough to tip his decision in favor of beginning his farming activities with this particular plant. For that reason, his decision was viewed as a step down, an interruption in his ascent on the mountain of God. And with that interruption came his inevitable fall — from a man of righteousness to a "man of the earth."

By contrast, Moses never lost sight of the need to grow. Even after leading Israel out of Egypt to Mount Sinai, and from there through the Wilderness for forty years, he saw himself as just beginning his odyssey of growth. "You have begun," said Moses to God in the last year of his life, "to show Your servant Your greatness and Your strong hand" (Deuteronomy 3:24). Rather than be satisfied with the intimate understanding of God that he had already achieved, Moses viewed his attainments as only a first step, and he prayed to God for the opportunity to build higher and higher upon the foundation he had laid. In this way Moses rose inexorably from his humble beginnings as "an Egyptian man" to become a supremely fulfilled "man of God."

32

מפאת נטי' גופנית דקה ששיחיה אותה, הרי ערך כל עבודתו ירד, דע"י ירידה כל שהיא משתנה ערך כל העבודה, וכמו לדוגמה, השוקד על התורה י"ח שעות ביממה, הרי כל שעה של הלימוד היא בדרגת עבודה ובסוג של עול תורה של י"ח שעות, ואם מפחית ולומד רק עשר שעות, הרי לא רק השעות שהפחית חסרות לו, אלא כל מציאות עבודתו ועול תורה שלו הוא בדרגה אחרת לגמרי, כי לימודו הוא בכח הבטלה של יתר הזמן, והוא מה שאמרו (חגיגה ט, ב): אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד, שהוא ממש אינו דומה, וע"כ נקרא לא עבדו בגלל חסרון הפעם האחת. והנה בנח גם אחר הירידה היה בגדר נביא, ודבריו אודות עתידות כל הבריה ובנוגע לתולדות שם חם ויפת היו נבואה לדורות, ונכתבו בחזרה ונתקיימו לימות עולם, אך מ"מ נגרם הבדל כזה בין איש צדיק שנקרא תחילה לאיש האדמה שנקרא אחר כך בגלל הירידה הזו, וגרמה לו ירידה קלה כגון זו לקלוט גדול בחלק מן העולם, וע"כ כך נתקלל כנען בעבודתו. ובאברהם נאמר (בראשית י"ב, ט'): הלוך ונסוע והנגבה, והרוצה שיחכים ידרים, מגורה בדרום, וזהו: הלוך ונסוע הנגבה - מדרגה לדרגה, וכמו שכתב הגר"א באדרת אליהו על ויעתק משם ההרה, מדרגה לדרגה עי"ש.

♦ תורת יאשיהו ה' פ"ט (ב"ס) 33

עם יציאתו מן התיבה, נטע נח כרם, שתה ממנו יין, השתכר ונרדם - והתוצאות היו קשות ומרות.

חז"ל אומרים שנח ישן כמה דקות, ובכמה דקות אלו של שתיית יין - איבד את הכל, והלקח נורא: מי שעוצר אפילו לרגע אחד, מאבד את הכל. האדם חייב לנהל את כל חייו ברצף בלתי פוסק של עליה והתעלות, בלי לעצור באמצע. ברגע אחד של עצירה, אתה עלול להפסיד כל מה שהשגת עד אז.

נקפיד לשמור כל חיינו על עירנות-תמידית, ונזכה לכל הטוב!

34

בין המשפטים

נח, שכבר בהתחלה לא היה בו את הכלי שרת להשתכלל עוד ועוד ולהיות "הולך".

ועל כן נח אמנם רבו זכויותיו, ואשר אנו מזכירים זכותו בתפלת ר"ה שלנו אלא שלא גדל, והעיקר שצריך לגדול ולהביא גידולי גידולין, ומה עלינו לדעת שכל מה שאנו משיגים בתורה, ואפילו במשהו, הרי שזה צריך להיות כלי והכנה להתקדמות ולא להשאר באופן פשוט ולהצטמצם, וכמו שאומרים בשם הסבא מקלם זיע"א שאמר לתלמידיו: "ילדים, אל תחיו באופן פשוט" שאם תחיו "פשוט" תשארו "פשוטים", וזהו המציאות, דאף שמקיימים מצוות ומתפללים, אולם מ"מ נשארים פשוטים כל החיים, ועלינו תמיד לשאוף לא להשאר פשוטים, ושכל לימוד ותפילה וקיום מצוות יהיו כלי והכנה לגדלות והתרוממות.

והנה התביעה על נח, ומה שנקרא איש האדמה, היה על ההתחיל בנטיעת כרם, שגם אחרי מדרגותיו הגדולות, שניצלה הבריה על ידו ובצדקתו, ואחרי כל החסד שעשו נח ובני ביתו במשך כל זמן היותם בתיבה, דשינה בעיניהם לא ראו ושמשו את כל החיה והבהמה, מ"מ היתה תביעה גדולה כ"כ שאף שבצאתם מהתיבה הרי היה מחובתם לעשות למען ישוב העולם מחדש, מ"מ נחבע על שהקדים נטיעת כרם, שאף שגם כזה הרי היתה ודאי כוונתו לצורך עבודה, להקרב נסכים, [דהרי למד נח תורה וידע גם דין נסכים, ואף דאין דין נסכים שקרבנות כ"נ אחרי מתן תורה, אך הרי גם על הקרבנות שהקריב לא נצטווה], וגם מצד שהיין משמח, והרי היה העולם שמחה וזקוקים היו לשמחה, אך מ"מ בהקדמת נטיעת הכרם מעורבת היתה כוונה חומרית, והמציאות של עניני החיים - מלבד עבודת השם - הם בצמצומם ירידה לאדם, וע"כ נשתנה כינויו בתורה לאיש האדמה במקום איש צדיק, וגם אמרו ז"ל (בר"ר ל"ג, ג'): ירחל שנעשה חולין, אף שגם אז עדיין נשאר נביא, ודבריו אודות עתידות הבריה בנוגע לתולדות שם חם ויפת נכתבו בחזרה ונתקיימו, והרי קיימים כל ימות עולם, אך מ"מ היתה כאן ירידה, וממנה נגרם קלקול גדול לחלק מהבריה ונתקלל כנען בעבודתו, (וכבר נתבאר הדברים במאמר "אורח צדיקים - הולך ואור, ב").

29

(ב) אבל במשה, "חביב משה", שהיה תמיד במצב של עליה, ואחרי שנקרא איש מצרי, שגם אז היה במדרגת נבואה למעלה מכל, ואחרי כל המורא הגדול והיד החזקה ולכל האהדות והמופתים שעשה לעיני כל ישראל, ושניתנה תורה על ידו, לא פסקה עלייתו ועמלו, ולא בא ליד מחשבה כבר עשיתי את המוטל עלי, אך תמיד היה בעיניו כמו שעומד בהתחלה, אתה היתלות, ובאמת כי כל העמל וכל המעשים שאדם עושה, ואפילו מעשים גדולים ביותר, אין זה נתינה מצד האדם, וכמי שמשלם את חובו, שיש לו מקום למחשה שכבר יצא ידי חובתו ופרע את חובו, ומתי יעשה לביתו, אלא זוהי מציאות החיים, דעבודת השי"ת והעליות הרוחניות הם עצם החיים, כי הם חיינו, ואין מציאות חיים אחרת, וכל עניני החומר ונטינות החיים הם אמצעים שעל ידם יושגו החיים האמתיים, דעמל תורה ועבודת השי"ת הם דווקא במציאות זו של נטינות, וכל מציאות עולה היא רק לתכלית תורה ועבודת השם, [וידוע הגר"א ז"ל לפני פטירתו אמר כמה קשה ליפרד מזה העולם, שבמצוה קלה דציצית וזכים ורואים פני השכינה], ואחרי שזוהי החיים בצמצם הרי לא יתכן שיחשוב די לי במה שהשגתי, כשם שלא יתכן שהאדם בעודו בכוחותיו יחשוב די לי במה שחייתי עד עכשיו ולמה לי עוד חיים.

30

(ד) ועוד נראה בחובת העליה המתמדת, דהרי האדם מחוייב לפי מדרגתו ויכולתו, והנה העמל הגדול בתורה והמעשים הגדולים, מאכזבים את הנפש ומחזקים ומגדילים את ההכרה, וממילא מתחייב בתוספת עבודה מיוחדת, וכמש"כ בחז"ל (ב"ב מחשבון הנפש) כי אין חשבון כל בני אדם שוה, כי מה שחייבים בו, יתחלף כפי התחלפות הכרתם והתחלפות הטובות עליהם, והביא הקרא (דברים י"א, ב-ז'): וידעתם היום כי לא את בניכם אשר לא ידעו ואשר לא ראו את מוסר וגו', כי ענינם היראות וגו', הרי מצד ההכרה שראו הכל יש תביעה מיוחדת, וכן תביעה מיוחדת לאותם המיוחדים בטובות הגדולות, ולכן מתחדש חיוב העבודה אחרי שכבר עמל בה, וכן בעסק התורה מתחדש החיוב הן מצד ההכרה שנתגלה והן מצד קבלת הטובה.

31

אורח צדיקים - הולך ואור, ב'

(א) אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה (משלי ט"ו, כ"ד). האדם צריך להיות עולה תמיד, וניתן כך בכמה שיהא עולה תמיד, וכדכתיב (זכריה ד, ז'): ונתתי לך מתלכים בין העומדים האלה, האדם הוא בגדר מהלך, שתמיד הוא מהלך מדרגה לדרגה, וכענין שאז"ל על האבות שרצו לפני הקב"ה כסוסי ב"ן בצעי המים (סנהדרין צו, א), היינו לא רק הליכה, אלא בגדר ריצה, בכל כוחם, ואף בקשיים גדולים כמו בין בצעי המים, וכמו שנאמר (ישעיהו מ', ל"א): וקרי' ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו, אם מפתים מעלייתו ונשאר עומד, הרי אינו יוצא ידי חובתו של עכשיו, והרי הוא כמי שנתון מנה לצדקה, שאם זהו מעשר שלו יצא ידי חובתו, אך כשמרויח כ' מנה שוב אינו יוצא ידי חובתו כמנה זה, שזוהי ירידה גדולה שעכשיו אינו ממלא חובתו. ועוד כשנשאר עומד במצבו הרוחני, הרי הכוח של עליה הנוטע באדם נתון לענין חומרי, לרצונות חומריים או לכוחה העפרי של העצלות, וזהו ירידה גדולה במציאות, והוא מה שאמרו חז"ל (בראשית רבה ל"ו, ג'): חביב היה משה מנח, נח משנקרא איש צדיק נקרא איש האדמה אבל משה משנקרא איש מצרי נקרא איש האלקים. ואמרו חכמינו זכרונם לברכה (בראשית רבה ל"ו, ג'): ורחל נח, שנעשה חולין על ידי נטיעת הכרם, הנה בנח אחרי כל הגדולות שעשה, שכל הבריה ניצלה על ידו ובזכות צדקתו, וכל החסד שעשה עם הברואים במשך כל זמן שהותם בתיבה, שלא ראו שינה בעיניהם ושמש כל החיות והבהמות, אך בעבור תביעה קלה זו שהתחיל לעסוק בנטיעת כרם, [אף שמועלת נטיעה זו ליקח הימנה יין לעבודת ה' נסכים, והרי כבר אמרו חז"ל שלמד נח תורה וידע להבדיל בין הבהמה הטהורה לטמאה, ועוד שעל היין נאמר (שופטים ט, י"ג): המשמח אלוקים ואנשים], נכתב עליו בתורה ירחל לשון חולין, וגרם לו דבר קל זה שנעשה חולין ואיש אדמה, [היינו ממי שכל מהותו הוא בכך, וכמו שאמרו חז"ל במדרש בורגר לשם בורגרות, וכל זאת מאחר שלא הוסיף לעלות יותר, והענין כי כל התחדשות באדם נעשית עיקר אצלו, שמאחר שהיתה כאן נטיה חומרית] [שאף שנטע לש"ש מ"מ ההתחלה היתה עיקר אצלו].

The Meshech Chochmah explains that the intent of the Midrash is not simply to chart the different trajectories of Noah and Moshe, contrasting how they started out with how they ended up. Rather, the point is that there is something about the way they originally were that caused them to end up as they did.

Noah is initially called "a righteous man," reflecting his elevated spiritual level as an individual. He had minimal involvement with others around him, focusing instead on his personal religious development and relationship with Hashem. Now, it seems that in choosing this path, he spared himself any negative influence from his surroundings, as well as any distraction from his devotions. Indeed, it is undeniably the case that time spent involved in community matters is time that could have otherwise been spent developing and elevating oneself as an individual. And yet, Noah is criticized for not interacting with his community and not trying to influence them for the better. Moreover, the Midrash informs us, it was his exclusive focus on his own spiritual well-being that ultimately led him to a state of spiritual decline, leaving him with the mundane and ignoble title of "a man of the earth."

With Moshe, the opposite occurred. The Midrash notes that he was originally called "an Egyptian man." This was how he was referred to by Yisro's daughters when he came to their aid at the well in Midian. His presence in that land was the result of him having to flee from Pharaoh after killing an Egyptian in defense of a fellow Hebrew. His actions in Egypt on behalf of others seemed only detrimental to his spiritual advancement, as they forced him to flee to unfamiliar surroundings and establish himself anew. And yet, the Midrash informs us that it was

this very devotion to others that led him to ultimately attain the exalted epitaph of "a man of God."

The Meshech Chochmah proceeds to refer to a Midrash that likewise contrasts Moshe with Noah, in that Noah saved only himself while Moshe saved his generation as well when they sinned with the Golden Calf.²⁴ In truth, this contrast would appear more apt, seeing as both individuals are assessed therein in terms of what they did—or did not do—for their entire generation. In light of this, we can return to our opening Midrash and receive additional insight. For although Moshe would indeed go on, in time, to save his entire generation, his upward spiritual trajectory was initiated by his efforts on behalf of one fellow Jew many years before.²⁵

The contrast is further accentuated when we consider that, in Noah's case, the engagement that was expected of him with his generation would itself have been spiritual in nature—i.e., exhorting them to better their moral and spiritual state. In Moshe's case, the actions he took on behalf of his fellow Hebrew were purely in the realm of protecting their physical safety and well-being. Yet even this was sufficient to initiate his spiritual journey whose ultimate attainment would be the status of "a man of God."

The mark of a gadol, a person who possesses greatness and maturity, is defined by the Torah in terms of his ability to be concerned with others. The Ribono Shel Olam is called HaGadol, the Great, and Chazal explain this appellation to refer to Hashem's trait of goodness and kindness. Therein lies His gadlus. The concern that envelops and permeates all existence is the mark of His unlimited greatness. Hence He is HaGadol.

We are exhorted to walk in Hashem's ways and emulate His attributes: "As He is called merciful, so, too, should you be merciful." Thus, if Hashem is called HaGadol, we too must strive to emulate this gadlus. Just as He is concerned with all Creation, so must we strive to emulate that all-encompassing concern.

איתא במדרש, א"ר ברכיה חביב משה מנח, נח משנקרא איש צדיק נקרא איש אדם אבל משה משנקרא איש מצרי נקרא איש אלהים (ב"ר ל"ו, ג). מבואר שנה הצדיק נעשה טפל למשה רבינו ואבד מעלתו כשנקרא איש אדם, מתחילה היה איש צדיק ואח"כ ירד ממדרגתו להיות איש אדם. צריכים להבין הלא נח היה איש צדיק תמים בדורותיו מפני שעמד בצדקתו כנגד כל רשעי דורו, הוכיחם שדרכם רע, עסק בבנין התיבה ק"כ שנה להתרות אותם שיכובו מכול ויאבדו כולם אם לא יעזבו דרכם הרע ויתקנו מעשיהם, הלעיגו והתלצצו עליו ליצני הדור ונשא ונתן עמם וסבל הרבה בזיונות מהם, וגם התרו בו שיהרגוהו אם יכנס לתיבה, ולא שם לבו לכל זה ועמד נגדם ונשאר הצדיק תמים בדורו, איך נהפך מגבור חיל לאיש חלוש וירד ממדרגת איש צדיק למדרגה פחותה של איש אדם.

הביאור הוא, נח עשה איזה הפסקה בעבודתו, קודם המבול עמד על משמרתו ושמר עצמו שלא יושפע מבני דורו, אבל אחר המבול כיון שלא נשאר רק הוא ובניו סבר שאינו צריך לעמוד על משמרתו כמו קודם המבול, כיון שעשה איזה הפסקה נפל לרשותו של היצ"ד ונעשה איש אדם. היסוד הוא שצריך לעבוד ולעמוד על המשמר ללא הפסקות. (קובץ שיחות ח"ב נח)

להוט אחר היין, שכל פרשת היין כתוב בה ויין י"ד פעמים, (לשון ויין ויין), ויחל נח, ויטע כרם, וישת מן היין וכו', ויגל אין כתיב כאן אלא רתגל - שגרם גלות לו ולדורות, וראה סמך ויין ע' ותנומה ויין כאן. והרי אף זה צורך העולם בו, ומנסכין יין על גבי המזבח וכו', וכמו שאמרו חז"ל (תנומה שט) כשבא נח ליטע כרם בא שטן וכו', אמר לו פירותי מתוקים וכו' ועושים מהן יין המשמח לבבות וכו'. ויבליקוט שם: "ויטע כרם", מצא גפן שגורפה מגן עדן וכו' ע"ש. אבל מכיון שיש ביין גם כח לשכר ולאבד את הדעת, לו יהא לזמן מועט, אין להתחיל כזה ביישוב עולם, ובפעולה זו וחוסר השגה להתחיל ביישוב עולם בדבר יותר נאה ומתקבל, אבד נח כלי חמדו, אשר נקרא מעיקרא "איש צדיק", כאשר העיד עליו בורא כל עולמים ויודע מחשבות אדם, שהוא איש צדיק תמים, צדיק זה אבד מדרגתו בשעה אחת, ובפעולה יחידה, ונקרא "איש האדמה"... ומהו פירוש איש אדמה - איש שאין לו ולשכל ולא כלום, אלא אדמה, עפר - חומר גס ועכור, ירידת פלאים מאיש צדיק - לאיש אדמה, ולא עוד אלא "ויחל נח" - נעשה חולין, אבד כל קדושתו והנהו איש אמת לגמרי. והרי מה שאמרנו כי פעולה קטנה שאינה מלאה כולה ברצון ד', שהוא ישרות השכל וקדושת הנשמה, מעוררת עיני האדם ומטמטמתו עד כדי כך שאין לו שייכות לשכל ונקרא בלשון התורה הק' - "איש האדמה"!

ונקדים דברי הרש"י שם (חז"מ ח"א סי' ג') וז"ל: בראשית מראה הסנה הקדימם התורה תולדות משה רבינו ע"ה פרשה שלמה. "ויגדל משה" ופירש"י לגדולה שמינהו פרעה על ביתו. והיה לו מדרך הטבע להיות קשור לפרעה, ועם כל זה "ויצא אל אחיו וירא בסבלותם" ופירש"י נתן עינו ולבו להיות מיאס עליהם, פירושו התבונן תמיד ע"י ראייה חושית, כי החוש יעשה רושם יותר משמיעה, ועיניו היה מתבונן תמיד להיות נושא בעול עמהם כאילו הוא בעצמו בפועל נושא בעול עמהם, כי זה כונת המשנה אבות פ"ו "נושא בעול עם חבריו", כי עיניו יזדור לדרוש טובתם בכל האפשרות. ואח"כ אמרה התורה שלא לבד לצר הרבים נשא בעול, אלא גם ליחיד - "וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחוריו", דייקה התורה כי היה לו כלפיהם אהבת אחים. ואח"כ אמרה לנו התורה שלא לבד כשאינו מצרי מכה עברי הציל עשוק מיד עשוק, אלא גם - "והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך", גם העשוק מיד עברי נשא בעול עמו ורצה להצילו מיד עשוק, ואח"כ אמרה התורה, שלא לבד במדינתו

Rav Shimon's words are a reflection of those of Rav Chaim Volozhiner, as attested to by his son about a hundred years earlier. When Rav Yitzchak Volozhiner compiled and published his father's writings into *Nefesh HaChaim*, he wrote an introduction. In it he recalled:

והיה רגל להוכיח אותי על שראה שאיני משתתף בצערא דאחרניא. ובה היה דברו אלי תמיד: שזה כל האדם לא לעצמו נברא רק להועיל לאחריו ככל אשר ימצא בכוחו לעשות.

He would routinely rebuke me because he saw that I do not share in the pain of others. This is what he would constantly tell me: that the entire person was not created for himself, but to be of assistance to others, whatever he finds to be in his ability to do.

43 פסוק כהן

יתכן לבאר ביתר עמקות מה שזכה להינצל בזכות אברהם, על פי מאמרו במדרש שוחר טוב (תהלים מזמור לו):

"לדוד אל תתחר במרעים, זה שאמר הכתוב (משלי כג יז) אל יקנא לך בחטאים ומה תקנא, (שם) ביראת ה' כל היום... אמר הקב"ה, קנא לי, שאילולי הקנאה אי העולם מתקיים... שאלמלא הקנאה שקינה אברהם להקב"ה, לא היה קונה שמים וארץ. ואימתי קנא, כשאמר למלכי צדק כיצד יצאתם מן החיבה, אמר לו, בצדק שהיינו עושים.

אמר לו [אברהם], וכי מה צדקה היה לנו לעשות, וכי עניים היו שם, והלא לא היה אלא נח ובניו, ועל מי הייתם עושים צדקה? אמר לו, על החיה והבהמה והעוף. לי היינו יושנים כל הלילה, אלא היינו נוחים לפני זה ולפני זה. פעם אחת איחרנו מעצמנו, ויצא אבי משוכר.

אותה שעה אמר אברהם, מה אלו אלול שעשו צדקה עם בהמה חיה ועוף לא היה יוצאין משם, ובשכיל שאיחר עצמו כמעט קיבל שכרו ונשכר, אני אם אעשה עם בהמה אדם שהם ברמות וצלם של המלאכים, על אחת כמה וכמה שאנצל מן הפגעים, מן (בראשית כא לג) ויטע אש"ל, אכילה שיתיה ליוצא.

45

לא כן היה אצל נח שלא שימח את הרבים ולא גמל חסד עם אחרים, אלא וישת מן היין ביחידות, ששתה יין בלבדו, ולכן וישכר, אף שלא שתה יותר מדאי, שהרי לשון שתייה היא שתייה במידה, ואינה מלשון שכרות. ושלא כמו אצל לוט שכתוב בו (יט, לג) נשקה, ששתה הרבה יין. מכל מקום כיון שלא

גמל חסד עם אחרים, הגיע לדבר שאינו הגון. ואילו באברהם כתיב (פא, לג) ויטע אש"ל, ומשמע גם ששתה יין, אבל לא לעצמו רק לאחרים, לכן ויקרא שם בשם ה' וגו'.

(ב) אך הפירוש השני, הדבק במדותיו, צריך ביאור, ולכאורה היאך שייך זה לדבקות שענינה הוא התקרבות היתר אפסרית עד כדי איחוד ממש, ולכאורה שייך דבוק ע"י מצוות שבין אדם למקום. כי בזה הרי לבו לשמים, ומכש"כ ע"י תפלה, כשעומד לפני המקום ב"ה בתפלה בהכנעה ומחשבת ברוממותו, אבל כשעומק ברחובות ובשווקים לטובת חבירו, הרי הוא מעורב בין אנשים, וזמן ההכרח גם לדבר לטובת הענין דברים הנראים ככסלים, כלומר: מילי דעלמא, [וכבר כתב הגר"ס דפעימים שהעסק לטובת חבירו סותר קצת לענין הפרישות], ומפני מה יש בדבר זה דבקות יותר מכהנהא מעוטפת בטלית ותפילין ועוסק במצות המקום ב"ה, [ואמרו בגמ' (קידושין מ, א) אמרו צדיק כי טוב וגו' (ישעיהו ג, י)], וכי יש צדיק טוב ויש צדיק שאינו טוב, אלא טוב לשמים ולבריות זהו צדיק טוב, טוב לשמים ורע לבריות זהו צדיק שאינו טוב, כיוצא בדבר אחר או לרשע רע וגו', וכי יש רשע רע ויש שאינו רע, אלא רע לשמים ורע לבריות הוא רשע רע, רע לשמים ואינו רע לבריות זהו רשע שאינו רע, והרי דרע לבריות וטוב לשמים נקרא צדיק, ורע לשמים ואינו רע לבריות נקרא רשע, והוא תמוה. אך נראה שפוט דרע לבריות שאמרו דהוי צדיק שאינו טוב, לאו היינו שעובר ח"ו על לאוין ומ"ע שבין אדם לחבירו, דא"כ הוא, הרי הוא גם רע לשמים, אלא שאינו בגדר צדיק בענין ההטבה לבריות, ולפי דרגתו הוא קרוי "רע לבריות", ועיין. ואף שיש בעסק בטובת חבירו קיומן של כמה וכמה מצוות עשה, אכן אם מצד קיום המצוות גרידא, הרי בכל המצוות הוא כן, וכמ"כ במס' (בפ"א שם) שכתב: שישתול להדבק בו יתברך בנח מעשים שתולדותם זה הענין והם המצוות, והרי שבכל המצוות מתקרבם לה' וכולן ענינן הוא דבקות, חז"ל פירשו דלדבקה בו דבכאן הכונה ביהוד להליכה במדותיו של הקב"ה בדרך הרחמים והחסד, והוא צריך ביאור.

(ג) ונראה עפ"י בחומר דבורה לפרש הקרא (מכ"ה ד, י"ח) דמי א-ל כמור וגו', דבו מפורשים כל ה"ח מדות דרחמים, ומפרש שם באופן נפלא לחייב את האדם בכל המדות הללו, וכתב שם כי האדם צריך להתחמם לקונו בפעולותיו, שהרי בצלם אלוים עשה את האדם, ועיקר הצלם הן פעולותיו, ע"ש באורך דברים נפלאים אמתיים. והדבר מוסבר מאד, כי עולם חסד יבנה, תכלית הבריאה היא ההטבה בתכלית, ולזה מכוונות כל הפעולות של הבורא יתברך, וענין הדין שיש בעולם גם הוא מוכרח לתכלית הטוב והוא טוב ממש, וכמו שאמרו חז"ל (ילקוט שופטים אמצע רמז תתק"ז): ללמוד שצדקה עם שניהם, עם הזכאי שנוטל את שלו, ועם החייב שמוציא גזילה מתחת ידיו ע"כ, וענין זה עצמו הוא גם בחטא לשמים דאם אינו שב בתשובה הרי החטא קיים במציאות, ואין החטא רק מעשה שאירע וכבר עבר, והעונש על דבר שנעשה בעבר, אלא שהעונות קיים במציאות והחטא רובץ על החטא, וכדכתיב (יחזקאל ל"ב, כ"ז): והי ונוחם-על עצמותם. וגם המשמח שנברא מכל חטא קיים ועומד, והוא הוא הקטיגור שאמר חז"ל שהעובר עבירה, קונה לו קטיגור, וכשאינו מתבטל ע"י תשובה הרי חסד גדול הוא שמתבטל ע"י יסורים, והר"י כמו שמוציא גזילה מתחת ידיו, [ויותר מזה, דהתם עדיין צריך בקשת מחילה על שציערו קונו מלבד התשובה לשמים] והוא טובה גדולה לאדם, ולכן אמרו (משנה ברכות גה, א): חייב אדם לכרך על הרעה כשם שמכרך על הטובה, שהכל הוא טובה ממש, וכיון שכל תכלית הבריאה היא חסד, גם האדם חייב להתנהג כן, ומה גם הדוטבעו בעצם יצירתו כוחות של חסד ותוסבה, כמו שאחז"ל (ב"ר פ"ה, ה'), חסד אמר יברא שהוא גומל חסדים, והוא שאמרו (פסחים ק"ב, א): ויתר ממה

שהעגל רוצה לינוק הפרה רוצה להניק, כי תכליתו של האדם לא לקבל מהעולם אלא לתת ולהשפיע, וזוהי צורת האדם שנברא בצלם. ועל כן עיקר הדבקות בה' הוא בהליכה בדרך החסד והרחמים, שבו הוא מביא את צורת צלם אלוים שבו ליד תכליתו ותקינותו.

44

משה

נח

5 פסוק (ע"ב)

וזה שאמרה תורה ויחל נח איש האדמה, שירד ממדריגתו, ונתכוין במעשיו למעשי אדמה, ונטע כרם בכוונות ארציות וגשמיות, וזוהו נתגלגל וישת מן היין וישכר, והגיע לדבר שאינו הגון, כי נכשל על ידי היין ולא היה בו מדעת קונו.

ועוד יש להוסיף ולומר שמה שאמר הכתוב: משמח אלקים ואנשים, ולא אמר משמח אלקים ואנוש, דהא קאי על האיש השותה יין, ולמה אמר ואנשים לשון רבים. כי רק אם היין משמח אנשים אחרים וגומלים חסדים עם הרבים, אז יש בו תועלת ומעלה גדולה.

ועל דרך זה הוא מה שאמרו חז"ל לא נברא יין אלא לשמח בו אבלים, וכמו שאמרו חז"ל (שם ס"ז ע"ג) מעשה ברבי עקיבא שעשה משתה לבנו, ועל כל כוס וכוס שהביא אמר חמרא וחיי לפום רבנן חיי וחמרא לפום רבנן ולפום תלמידיהון, דע"י שנתן מיינו לרבנן היה מקום שיחול עליהם ברכות.